

הטיפול במחלת סוכרת בשבת

חולי סוכרת רבים (הן מסוג 1 - המכונה "סוכרת נעורים", והן סוג 2 - המכונה "סוכרת מבוגרים"), נדרשים בשלב מסוים למתן אינסולין בהזרקה תת עורית.

חולי הסוכרת נחשבים כ"חולה שיש בו סכנה", אף שכעת הם מהלכים כבריאים. בהעדר טיפול שגרתי מתאים הם עלולים להגיע לסכנת נפשות. משום כך פוסקי זמננו מונים את חולי הסוכרת בין רשימת ה"חולים שיש בהם סכנה".¹

אף חולה סכרת מסוג 2, אף כשאין נשקפת סכנה מיידית לחיים, ברור שיש לנטר את מצבו ואף להזריק על פי צורך בשבת, כיון שהמחלה היא מחלה המקצרת חיים, ויש לראות את הטיפול בה כחולה שיש בו סכנה.

ישנם דרכים שונים בטיפול במחלת הסוכרת.

האופן הרגיל, חולי הסוכרת נדרשים למדוד את רמת הסוכר שבדם באמצעות "בדיקת דם עצמית". מחט זעירה חודרת לאצבע וגורמת לטיפת דם לצאת, לאחר מכן מכניסים את המחט למכשיר חשמלי המודד את רמת הסוכר שבדם. על פי התוצאות הם מזריקים לעצמם מנת אינסולין באמצעות מזרק.

כהיום קיימת טכנולוגיה רפואית המאפשרת הזרמת אינסולין קבועה על ידי משאבת אינסולין המזרימה באמצעות צינורית אינסולין קבוע לגוף, ואף במכשיר מתקדם יותר מושתלת המשאבה לתוך הגוף, כאשר הזרמת האינסולין נעשית בשני אופנים, ישנה הזרמה קבועה של אינסולין כל היום, לצורך חילוף החומרים הקבוע בגוף, וישנה הזרמה נוספת כל ארוחה הנעשית על ידי הוראה למחשב של המשאבה או על ידי שליטה מרחוק.

בדגמים מתקדמים מתאפשרת מדידת רמת הסוכר שבדם ללא דקירת אצבע, על ידי המשאבה המושתלת בגוף.

לאחרונה הומצא פתרון נוסף, חיישן אלקטרוני עם מחט קבועה מוצמד לזרוע של החולה כאשר המכשיר דוגם באופן אוטומטי כל זמן קצוב את מצב הסוכר בדם, הנתונים נשמרים בחיישן במצב רגיל למשך שמונה שעות בלבד, ויש לקרוא את הנתונים באמצעות מכשיר מתאים, או באמצעות אפליקציה יעודית בטלפון חכם.

מכלול הטיפול בחולי סכרת כרוך בשבת בשאלות הבאות: חבלה (הוצאת דם, באופן הרגיל), שימוש במכשיר חשמלי בשבת, כתיבה על צג אלקטרוני, הזרקת חומר אל מתחת לעור.

1. הוצאת דם

¹ עיין נשמת אברהם (הקדמה לסי' שכ"ח).

לגבי בדיקת רמת הסוכר, ברור שיש להעדיף את השימוש במכשיר מתקדם שאין צורך לדקור בו בכל בדיקה, באם מידת האמינות שלו נחשבת בטוחה, מאחר והדקירה הכלולה בטיפול המסורתי כרוכה באיסור "חובל", ומלבד זאת יש הפעלה כל פעם של המד סוכר שיש לחוש בו למלאכת בונה וכותב, וזאת לעומת הטיפול המתקדם (דרך משאבה או חיישן אלקטרוני) שבו קיימת רק הבעיה של כתיבה, ואף אין כאן הפעלה מחדש של המכשיר אלקטרוני, אלא רק של שימוש בסורק, שישנם צדדים להקל בו אף לדעת החזון איש הסובר ששימוש בחשמל בשבת עלול להיות כרוך באיסור בונה.

אך במידה שאין בידיו אלא מכשיר שדורש דקירה, ישתמש במכשיר הרגיל. וככל שיכול לבצע את הבדיקה בשינוי יעשה כן, וכגון להדליק את מכשיר ה"גלוקומטר" בגב היד או באצבע (שמירת שבת כהלכתה פרק ל"ג סעיף כ"ב, בהערה שם בשם הגרשז"א אויערבאך). אמנם אם הוא צריך למדוד את רמת הסוכר מספר פעמים ביום, ישתדל למעט בבדיקות עד למידה ההכרחית, ולדוגמא, יוכל בדרך כלל לדחות את אחת הבדיקות במעט זמן עד לאחר צאת השבת.

[יתכן ותהיה המלצה רפואית לבדיקות באמצעות דקירה דוקא, בשל המהימנות הגבוהה יותר שלהם, וכמובן שכפי שהקדמנו מאחר וחולה סוכרת הוא חולה שיש בו סכנה עליו להישמע קודם כל להוראות הרפואיות].

2. הזרקת אינסולין

בעוד שלגבי מדידת רמת הסוכר כאמור ישנה עדיפות למערכת המשוכללת, לעומת זאת לגבי הזרקת אינסולין, שהיא הזרקת תת עורית ולא לתוך הוריד, אין בה איסור בשבת והיא עדיפה על פני הפעלת המשאבה שבה יש חשש של מלאכת כותב ובונה בשל שימוש במכשיר חשמלי. אם כי יש להתייעץ עם רופא ורב האם כדאי לשנות בשבת מהדרך שבה נוהג החולה בחול, מחשש לטעויות.

הסיבה שאין איסור בשימוש במזרק היא שזריקה תת עורית לא אמורה להוציא דם, וגם אם יצא דם (למרות שמבצע הזריקה מקפיד להשתדל שלא יצא דם), הדבר הוא בגדר של פסיק רישיה דלא ניחא ליה שמותר בטיפול רפואי.

3. כתיבה בצג אלקטרוני בשבת

משאבת האינסולין המצויה עדיין איננה בודקת את רמת האינסולין בדם ואיננה מעדכנת את עצמה על פי מצבו של החולה, על כן החולה נדרש לעדכן את המשאבה לפני כל אכילה. עדכון זה כרוך בהקלדה באמצעות שני לחצנים, שבאמצעותם משתנה הכיתוב על הצג.

מאחר ומדובר במכשיר המופעל על סוללה הרי סוף הכתיבה להימחק, ופעולה זו נחשבת לרוב הפוסקים ככתיבת עראי, כיוון שהכיתוב משתנה תדיר ואינו מתקיים (הכיתוב חולף כליל כאשר נפסק הזרם החשמלי אל הצג). לפיכך לכאורה הפעולה איננה אסורה איסור תורה אך אסורה מדרבנן. אצל חולה שיש בו סכנה היא כמוכן מותרת גם אם יש בה איסור תורה ככל איסור מלאכה בשבת.

4. הכנת המכשירים

למרות שכאמור במידת הצורך וכשאין תחליף אחר מותר להשתמש במזרקים בשבת, יש להכין אותם מראש בכדי להשתמש בהם.

ישנם מזרקים שלפני השימוש בהם צריך להסיר מכסה מפלסטיק באמצעות שבירתו. ראוי להכין את המזרק מערב שבת משום שפתיחת המכסה דומה לנידון של פתיחת פקקי בקבוקי פלסטיק בשבת שנחלקו בה הפוסקים, ולהלכה רוב שלומי אמוני ישראל משתדלים לפתוח את הבקבוקים מערב שבת, והוא הדין כאן. אך במקרה ששכחו להכין זאת מערב שבת מותר לבצע את הפעולה בשבת.

כל זאת במזרק שנועד לשימוש חד פעמי, אך ישנם עטים לשימוש רב פעמי שהדרך שחייבים לזרוק את המזרק בכל שימוש, ורק צריכים לחבר את המחט לעט לפני כל שימוש, בדרך זו אין כל איסור משום שהחיבור של המחט לעט נועד להתפרק מיד לאחר השימוש ואין לו קביעות כלל.

מותר לפתוח את האריזה לצורך הכנת המזרק. באם ישנן אותיות על גבי האריזה יש להשתדל להקפיד שלא לחתוך את האותיות.

5. חיטוי מקום הזריקה

במידת הצורך בחיטוי מקום הזריקה, עדיף לשפוך חומר מחטא על מקום הזריקה ואחר כך לנגבו בכל דבר – אפילו במטלית או בצמר גפן, אך עדיף במטלית סינטטית. אם אין אפשרות, אפשר להשתמש במטלית סינטטית הספוגה באלכוהול או בחומר מחטא אחר. אך אסור להשתמש בצמר גפן ספוג אלכוהול – הדבר אסור מחשש סחיטה.

נזכיר, כי הדברים אמורים בחולה במחלת סוכרת שאינה יציבה ונזקק לטיפול באינסולין, אבל חולה שמטופל באופן קבוע בכדורים והסוכרת שלו יציבה כך שאין חובה רפואית לבצע בדיקות סוכר, אם הוא לא מרגיש תסמינים מיוחדים כגון סחרחורת, טשטוש הכרה, וכדומה, אסור לו לבצע בדיקת סוכר, וגם אם מרגיש תסמינים קלים כאלה יכול על פי הכרת עצמו ומצבו לנסות לאכול דבר מה בכדי לשפר את המצב, ורק אם גם אחרי שאכל

מרגיש שלא בטוב ומצבו לא משתפר – אז יוכל לבצע לעצמו בדיקת סוכר. (וכמובן אין להחמיר בכל מצב שיש בו חשש סכנה).

6. "היפו"

במקרה של התקפת "היפו", אכילת דבר מתוק נחשבת פיקוח נפש, ולכן מותר לחלל את השבת בכדי להשיג עבור החולה דבר מתוק. מותר גם לאכול זאת באמצע תפילת שמונה עשרה.

אם על פי דעת הרופא אסור לו לצאת לרחוב ללא סוכריות, ואין עירוב, אבל אין מדובר ברשות הרבים גמורה, יש להקל לצאת בהן לפחות לצורך מצוה כמו לבית הכנסת או לשיעור תורה, ובתנאי שיוציאן שלא בדרך הרגילה, כגון שיכניסן לתוך המגבעת וכדומה. מותר לו לקחת מעט יותר שמא יצטרך, אבל לא יוציא בשיעור שהערכה היא שלא יצטרך.